

Huiselijk en seksueel geweld

factsheet 2019

Huiselijk geweld: Feiten en cijfers

Huiselijk geweld is geweld dat door iemand uit de huiselijke of familiekring van het slachtoffer wordt gepleegd. De term huiselijk verwijst naar de relatie tussen slachtoffer en pleger bijvoorbeeld (ex-)partner, gezins- en familieleden en (huis) vrienden en niet naar de plaats waar het geweld plaatsvindt. Ook grootouders en goede vrienden kunnen pleger en/of slachtoffer zijn. Huiselijk geweld kan fysiek, seksueel en psychisch van aard zijn en kan in ernst en duur sterk variëren. Vormen van huiselijk geweld zijn onder meer: (ex-)partnergeweld, kindermishandeling en verwaarlozing, kinderen als getuige van huiselijk geweld, oudermishandeling, minderjarige of volwassen kinderen die hun ouders mishandelen (oudermishandeling), seksueel grensoverschrijdend gedrag, waaronder seksueel misbruik en seksueel geweld, eergegrelateerd geweld, huwelijksdwang en huwelijkse gevangenschap, en vrouwelijke genitale verminking.^{i}

Geweld in afhankelijkheidsrelaties is de overkoepelende term die de overheid vanaf 2011 hanteert voor alle vormen van geweld waarbij er een afhankelijkheidsrelatie is tussen slachtoffer en pleger, in huiselijke kring, maar ook in de professionele setting en de vrijwillige sector.

Deze factsheet gaat over geweld in huiselijke kring. Eerst gaan we in op algemene cijfers over huiselijk geweld, vervolgens zoomen we in op enkele specifieke vormen.

Prevalentie huiselijk geweld

Sinds 2015 verzamelt het CBS registratiecijfers van Veilig Thuis over kindermishandeling en huiselijk geweld, in het kader van de Beleidsinformatie Veilig Thuis. Registratie van gegevens over huiselijk geweld vindt echter op verschillende manieren en door verschillende instanties plaats, die uiteenlopende definities hanteren van vormen van huiselijk geweld en seksuele grensoverschrijding. Dit maakt vergelijking van cijfers lastig. Veilig Thuis gaat werken met een landelijke registratie, waardoor deze cijfers in de toekomst te koppelen zijn. Overigens hoeft een toename van cijfers niet te betekenen dat het geweld meer voorkomt: het kan zijn dat de signalering van huiselijk geweld is verbeterd, waardoor er meer aan het licht komt.

Landelijk onderzoek in de periode 2015-2018

In dit onderzoek is gekozen voor een beperkte definitie van huiselijk geweld, die uitsluitend lichamelijk geweld (inclusief bedreiging) en seksueel geweld omvat (dus geen psychisch geweld, sociaal isoleren, stalking, evenmin als economisch geweld). Ook kozen de onderzoekers voor vragenlijsten die werden ingevuld door een groot aantal mensen: in totaal deden 6.835 mannen en vrouwen mee aan het onderzoek. Uit dit onderzoek blijkt: in de laatste vijf jaar zijn 6,2% van de vrouwen en 4,7% van de mannen slachtoffer geweest van minstens één huiselijkgeweldincident. Dat zijn in totaal 747.000 vrouwen en mannen van 18 jaar of ouder. In 20% van de

gevallen betrof het structureel geweld, dat maandelijks, wekelijks of dagelijks voorkwam. In 56% van de gevallen ging het om partnergeweld dat gepleegd werd door de (ex)partner. Daarvan zijn naar schatting circa 76.000 vrouwen en 13.000 mannen het slachtoffer. Vrouwen zijn dus bijna zes keer vaker dan mannen slachtoffer van structureel geweld door een (ex) partner. De overige 44% bestond uit geweldsincidenten gepleegd door broers, zussen, ouders of 'huisvrienden'. De vorige (Van der Veen & Bogaerts, 2010) {ii} en huidige metingen zijn dus niet in alle opzichten met elkaar vergelijkbaar. Toch concluderen de onderzoekers voorzichtig dat een daling van huiselijk geweld lijkt te hebben plaatsgevonden (Van Eijkeren, Downes & Veenstra, 2018). {iii}

Als het gaat om kindermishandeling zijn de verschillen met voorgaande onderzoeken minder groot. Ook nu is gewerkt met een scholierenonderzoek en een onderzoek onder 'informanten', zoals leerkrachten en schoolartsen. Het scholierenonderzoek heeft betrekking op kinderen/jongeren van 12-17 jaar; de informantenstudie betreft kinderen van 0-17 jaar. Uit het scholierenonderzoek komt onder meer naar voren dat 12% van de kinderen/jongeren (10% van de jongens en 15% van de meisjes) in de afgelopen tijd wel eens te maken heeft gehad met enige vorm van kindermishandeling. Uit de informantenstudie komt naar voren dat 90.000 à 127.000 kinderen van 0-17 jaar (ofwel 3% van alle kinderen in die leeftijd) wel eens te maken heeft gehad met een vorm van kindermishandeling (Alink, L., Prevoo, M., Berkel, S. van, Linting, M., Klein Velderman, M. en Pannebakker, F., 2018) {iv}; Ten Boom en Wittebrood, 2019){v}.

Eerder prevalentieonderzoek

Het vorige landelijke prevalentieonderzoek, van Van der Veen en Bogaerts, {ii} dateert uit 2010. De onderzoekers onderscheiden verschillende vormen van huiselijk geweld, van licht (incidenteel) tot ernstig ("evident"). Onder evident huiselijk geweld verstaan zij zwaardere vormen die eenmalig zijn voorgekomen, en lichtere vormen die minimaal tien keer zijn voorgekomen. Uit dit onderzoek komt naar voren dat jaarlijks naar schatting 200.000 personen slachtoffer worden van evident, ernstig huiselijk geweld. Andere resultaten uit dit onderzoek:

- * Van alle vrouwen en mannen tussen de 18 en 70 jaar is 40% - als kind, partner, ouder of huisvriend - ooit slachtoffer geweest van een of meer incidenten van huiselijk geweld, of van incidenten die langer dan vijf jaar geleden hebben plaatsgevonden.
- * Ruim een derde van de slachtoffers geeft aan ook plegger te zijn.
- * 50% van de bevolking heeft nooit enig incidenteel of evident huiselijk geweld meegemaakt. 73% van de vrouwelijke slachtoffers had te maken met geweld dat gepleegd werd

door de partner of ex-partner, terwijl dit bij de mannelijke slachtoffers aanmerkelijk minder was: 59%.

- * In bijna 75% van de gevallen van evident huiselijk geweld gaat het om lichamelijk (65%) of seksueel geweld (8%).
- * Over de onderzoeksopzet van dit landelijke prevalentieonderzoek, maar ook over de verhouding tussen mannelijke en vrouwelijke slachtoffers die in het onderzoek naar voren komt (40-60%) is veel discussie gevoerd. Uit de cijfers blijkt bijvoorbeeld niet dat het geweld dat mannen plegen doorgaans veel ernstiger en vaker structureel van aard is dan het geweld dat vrouwen plegen. {vi}{vii}

Hermeldingen en hulp

Uit onderzoek in de vier grote gemeenten Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht {viii} blijkt dat bijna 60% van alle meldingen over huiselijk geweld die binnenkomen bij Veilig Thuis zogenoemde 'hermeldingen' zijn: het geweld in deze gezinnen stopt niet. Van de kinderen die slachtoffer of getuige zijn geweest van huiselijk geweld of kindermishandeling en hier traumaklachten aan overhouden krijgt slechts 18% hulp. Van de gezinnen waar sprake is van ernstig huiselijk geweld en waar hulpverleners bij betrokken zijn, is in 50% van de gezinnen na 1,5 jaar nog altijd sprake van excessief geweld. Bij veel kinderen wordt niet onderzocht wat ze nodig hebben nadat is vastgesteld dat zij blootgesteld zijn aan geweld. 60% van de kinderen die getuige zijn van huiselijk geweld krijgt geen hulp. {ix}

Hieronder zoomen we in op enkele specifieke vormen

Partnergeweld

Kijken we specifiek naar partnergeweld, dan was 8% van de vrouwen en 5% van de mannen daar de laatste vijf jaar (voorafgaand aan het onderzoek van Van der Veen en Bogaerts) slachtoffer van. {x} Volgens een rapport van de FRA (European Union Agency for Fundamental Rights, 2014) dat zich uitsluitend richtte op vrouwelijke slachtoffers, heeft 9% van de Nederlandse vrouwen sinds het 15e jaar te maken gehad met

lichamelijk of seksueel geweld door de huidige partner en 25% door de ex-partner.

Seksueel geweld

Uit het onderzoek Seksuele gezondheid in Nederland^{xi} (2018) onder mensen van 18 tot 80 jaar, komt naar voren dat 4% van de mannen en 19% van de vrouwen de vraag: 'Bent u wel eens gedwongen om seksuele dingen te doen die u niet wilde?' bevestigend beantwoordt. Worden zes concrete handelingen beschreven (van zoenen tot penetratie) dan stijgen de percentages naar 19% van de mannen en 53% van de vrouwen. Seksueel geweld heeft 14% van de mannen en 25% van de vrouwen meegemaakt. Bij 75% van de mannelijke slachtoffers en 80% van de vrouwelijke slachtoffers is de pleger een bekende, bij de jongere slachtoffers zijn deze percentages nog hoger. Bij kinderen en jongeren is de pleger vaak een familielid of bekende uit de omgeving. Wanneer seksueel geweld plaatsvindt na het 16e jaar is de pleger bij vrouwen relatief vaak een (ex-)partner.^{xii}

Kindermishandeling

Jaarlijks worden ongeveer 119.000 kinderen van 0 tot 18 jaar slachtoffer van een vorm van kindermishandeling binnen of buiten het gezin. Het gaat hierbij om ruim 3 procent van het totale aantal kinderen. In de meerderheid van de gevallen gaat het om emotionele en fysieke verwaarlozing: respectievelijk 36 en 24 procent. ^{xiii}

In 2016 vonden twee zelfrapportage-onderzoeken plaats, onder scholieren van groep 7 en 8 van het basisonderwijs^{xiv} en onder scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs.^{xv}

Het onderzoek onder de basisschoolleerlingen was gericht op ingrijpende jeugdervaringen. Bijna 27 procent van de leerlingen uit groep 7 en 8 zegt ooit met één of meerdere vormen van kindermishandeling te maken te hebben gehad. Ook in dit onderzoek komt verwaarlozing het meeste voor.

Het Scholierenonderzoek Kindermishandeling 2016 onder leerlingen in het voortgezet onderwijs betreft een deelonderzoek van de Nationale Prevalentiestudie Huiselijk geweld en kindermishandeling. In 2016 zegt bijna 25 procent van de leerlingen ooit in het leven slachtoffer geweest te zijn van kindermishandeling. In 2010 was dat bijna 35 procent: ten opzichte van de vorige meting in 2010 is dit een significante daling. Ruim 12 procent geeft aan in het afgelopen jaar met kindermishandeling te maken te hebben gehad. Hoewel er ten opzichte van 2010 ook hier sprake is van een daling (in 2010 ging het om 18,7 procent) is deze daling niet significant.

Ouderenmishandeling

Ouderenmishandeling is al het handelen of het nalaten van handelen ten opzichte van een oudere persoon door degenen die in een persoonlijke en/of professionele relatie met die

oudere staan waarbij er sprake is van gedeeltelijke of volledige afhankelijkheid, waardoor de oudere (herhaaldelijk) lichamelijke, psychische en/of materiële schade lijdt.^{xvi} Ouderenmishandeling kan opzettelijk of onopzettelijk plaatsvinden. In dit laatste geval spreken we van 'ontspoorde zorg'.

Vormen van ouderenmishandeling zijn: lichamelijke, psychische en seksuele mishandeling, financiële uitbuiting en verwaarlozing. Ook in verpleeghuizen komt ouderenmishandeling voor.

In de Gezondheidsmonitor (2018)^{xvii} is aan 65-plussers gevraagd of zij de afgelopen 12 maanden te maken hebben gehad met nare gebeurtenissen in de thuissituatie die hun zijn aangedaan door gezinsleden, familieleden, (ex-)partners, huisvrienden, of (andere) personen waar men afhankelijk van is. Er deden 220.000 ouderen mee aan het onderzoek. Voor het eerst is er op deze schaal onderzoek gedaan naar de prevalentie van ouderenmishandeling in de thuissituatie. Enkele resultaten:

- * Psychisch geweld: 4% gaf aan het afgelopen jaar in de thuissituatie te zijn beledigd, getreiterd, gekleineerd of uitgescholden.
- * Lichamelijk geweld: 0,3 procent gaf aan lichamelijk geweld te hebben ondervonden.
- * Seksueel grensoverschrijdend gedrag: 0,3 procent van de ondervraagde ouderen gaf aan dat ze slachtoffer zijn geweest van ongewenste seksuele benadering.
- * Verwaarlozing: ruim een half procent gaf aan in de persoonlijke verzorging verwaarloosd te zijn.
- * Financieel misbruik: ruim 1 procent is financieel benadeeld in de thuissituatie. ^{xviii}

Enkele beleidsontwikkelingen

Gemeentelijk beleid, Veilig Thuis en Wijkteams

Sinds 1 januari 2015 zijn gemeenten verantwoordelijk voor de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling. Dit is geregeld in de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo 2015) en in de Jeugdwet. Dit geeft gemeenten niet alleen de ruimte, maar ook de plicht om op het terrein van huiselijk geweld en kindermishandeling een samenhangend,

doelgericht, effectief en efficiënt beleid te ontwikkelen voor preventie, begeleiding, opvang, bescherming en nazorg. De financiering hiervan loopt sinds januari 2015 volledig via de gemeenten.

Bij de bestrijding van huiselijk geweld werken gemeenten en door gemeenten gefinancierde instellingen nauw samen met andere sectoren en instellingen in zorg, welzijn en het veiligheidsdomein. Veilig Thuis heeft een belangrijke en centrale rol in de aanpak van kindermishandeling en huiselijk geweld. Voor gemeenten is Veilig Thuis dan ook een belangrijke partner. Wijkteams hebben een belangrijke taak in het signaleren, beoordelen en adequaat reageren op huiselijk geweld.

Veilig Thuis en de Wijkteams werken nauw samen bij de signalering, bespreekbaar maken en begeleiding rond casussen van huiselijk geweld en kindermishandeling.

Nederland heeft het Verdrag van Istanbul in 2016 geratificeerd. In dit verdrag staan maatregelen van de Raad van Europa om geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld te voorkomen. Met de ratificatie van dit Verdrag verplicht de overheid zich een gendersensitief beleid te voeren op het terrein van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld. Omdat Nederland de verantwoordelijkheden voor de aanpak van huiselijk geweld heeft neergelegd bij gemeenten, moeten deze vooral met het verdrag aan de slag. Het betreft dan bijvoorbeeld genderbewust beleid, het verzamelen van statistische gegevens, het werken aan preventie, het organiseren van de begeleiding en opvang van slachtoffers en het doen van onderzoek (oorzaken, gevolgen, frequentie en veroordelingspercentages).

Rijksoverheid

Voor een overzicht van het overheidsbeleid en de betrokken ministeries verwijzen we naar www.huiselijkgeweld.nl.

De Ministeries van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en Justitie en Veiligheid (JenV) en de Vereniging van Nederlandse gemeenten (VNG) lanceerden voorjaar 2018 samen met de VNG het programma voor de aanpak huiselijk geweld en

kindermishandeling 'Geweld hoort nergens thuis'. In het programma zetten het Rijk en VNG een aantal maatregelen op een rij. De actielijnen van het programma zijn gericht op het eerder en beter in beeld krijgen van de problematiek, stoppen en duurzaam oplossen, voorkomen van intergenerationele overdracht en aandacht voor specifieke groepen, waaronder ouderen en mensen met een (lichte) verstandelijke beperking en de slachtoffers van seksueel en eerge relateerd geweld.

Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling

Sinds 1 juli 2013 zijn beroepskrachten verplicht de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling te gebruiken bij vermoedens van geweld in huiselijke kring. Een meldcode helpt professionals goed te reageren bij signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling. De meldcode beschrijft in vijf stappen wat professionals moeten doen bij vermoedens van geweld. Vanaf 1 januari 2019 gaat de "Verbeterde meldcode met afwegingskader" van start. Van professionals wordt verwacht dat zij ernstige situaties van huiselijk geweld en kindermishandeling (bij acute en structureel onveilige situaties) altijd melden bij Veilig Thuis. Beroepsgroepen gaan dan werken met een afwegingskader per beroepsgroep waarin is vastgelegd wanneer een situatie ernstig is en gemeld moet worden bij Veilig Thuis. Veilig Thuis en de melder gaan in overleg over welke hulp geboden moet worden en door wie.

i Deze vormen worden onder de term schadelijke traditionele praktijken geschaard, maar deze term is inmiddels omstreden.

Zie bijvoorbeeld Bakker, H. (2016). Wat zijn schadelijke traditionele praktijken? Op www.movisie.nl.

ii Veen, H.C.J. van der, & Bogaerts, S. (2010). Huiselijk geweld in Nederland: overkoepelend synthese-rapport van het vangst-hervangst-, slachtoffer- en daderonderzoek 2007-2010. Den Haag, WODC.

iii Eijkeren, L. van, Downes, R., en Veenstra, R. (2018) Slachtofferschap en huiselijk geweld: prevalentieonderzoek naar de aard, omvang, relaties en gevolgen van schachtoffer- en plegerschap. Den Haag: WODC.

iv Alink, L., Prevoo, M., Berkel, S. van, Linting, M., Klein Velderman, M. en Pannebakker, F. (2018) NPM 2017. Nationale prevalentiestudie mishandeling van kinderen en jeugdigen. Leiden: University, Institute of Education an Child Studies/TNO Child Health.

v Ten Boom, A. en Wittebrood, K. (2019). De prevalentie van huiselijk geweld en kindermishandeling in Nederland (Cahier 2019-01). Den Haag: WODC

vi Janssen, H., Wentzel, W., & Vissers, B. (2015). Basisboek huiselijk geweld: signaleren, melden en aanpakken. 3e herzdruk. Bussum: Coutinho.

vii Zie bijvoorbeeld Römkens, R. (2017). Bestemd voor binnenlands gebruik. De invloed van vrouwen- en mensenrechtenbeweging op debat en aanpak gendergerelateerd geweld. Amsterdam: Atria.

- viii Tierolf, B., Lünemann, K., & Steketee, M. (2014). Doorbreken geweldspatroom vraagt gespecialiseerde hulp. Onderzoek naar effectiviteit van de aanpak huiselijk geweld in de G4. Utrecht: Verwey-Jonker instituut.
- ix Idem.
- x Van der Veen en Bogaerts, 2010.
- xi Graaf, H. de & Wijsen, C. (red.) (2018). Seksuele gezondheid in Nederland 2017. Utrecht: Rutgers.
- xii Voor de omschrijvingen van de verschillende vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag verwijzen we naar: Berlo van, W. & Beek van, I. (2015). White Paper seksuele grensoverschrijding en seksueel geweld. Feiten en cijfers. Utrecht: Movisie en Rutgers.
- xiii Alink, L., IJzendoorn, R. van, Bakermans-Kranenburg, M.J., Pannebakker, F., Vogels, T., & Euser, S. (2011). Kindermishandeling in Nederland Anno 2010: De Tweede Nationale Prevalentiestudie mishandeling van kinderen en jeugdigen (NPM-2010) (Tweede editie). Leiden: Casimir.
- xiv Vink, R., Pal, S. van der, Eekhout, E., Pannebakker, F., & Mulder, T. (2016). Ik heb al veel meegemaakt. Ingrijpende jeugdervaringen (ACE) bij leerlingen in groep 7/8 van het regulier basisonderwijs. Leiden: TNO Gezond Leven. Rapport voor Augeo Foundation Jongerentaskforce.
- xv Schellingerhout, R., & Ramakers, C. (2017). Scholierenonderzoek Kindermishandeling 2016. Nijmegen: Radboud Universiteit, ITS, WODC.
- xvi Actieplan 'Ouderen In Veilige Handen' (2011).
- xvii Gezondheidsmonitor (2018). Landelijke en regionale cijfers van GGD'en, CBS en RIVM.
- xviii Mei 2018 verschijnt een rapport van het WODC met prevalentiecijfers van ouderenmishandeling.

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

Voor meer informatie en verder lezen

www.huiselijkgeweld.nl

www.movisie.nl/huiselijk-seksueel-geweld

www.meldcode.nl